

MANEVRSKA STRUKTURA NARODNE ZAŠČITE IN ZAČETKI ODPORA OB ODCEPLJANJU SLOVENIJE LETA 1990

Sprejeto

16. 12. 2025

Recenzirano

16. 7. 2026

Izdano

14. 8. 2026

ALOJZ ŠTEINER¹¹ Upokojen. E-pošta: steinera@hotmail.com

DOPISNI AVTOR

steinera@hotmail.com**Ključne besede:**

ukaz
RŠTO
z
15. 5. 1990,
razorožitev,
odvzem
orožja,
predaja
orožja,
preselitev
orožja
teritorialne
obrambe,
manevrska
struktura
narodne
zaščite.

Povzetek Aprila 1990 so v Sloveniji potekale prve večstrankarske volitve, ki pomenijo demokratični prelom z enostrankarskim sistemom. Dan pred prisego nove oblasti, 15. maja 1990, je bil izdan ukaz o predaji orožja, streliva in minsko-eksplozivnih sredstev Teritorialne obrambe (TO) v objekte Jugoslovanske ljudske armade. Poskus predaje je bil le delno uspešen in je sprožil odpor, hkrati pa spodbudil oblikovanje vzporedne obrambne strukture – Manevrske strukture narodne zaščite. Ti dogodki so prispevali k ustavnim spremembam septembra 1990 in prevzemu vodenja slovenske TO s strani republiških oblasti. Čeprav so interpretacije teh dogodkov še danes različne, ostaja dejstvo, da je odpor proti predaji orožja predstavljal pomemben korak na poti osamosvajanja Slovenije ter nakazal, da se bo jugoslovanska kriza razvila v oborožen spopad.

THE MANOEUVRE STRUCTURE OF NATIONAL PROTECTION AND THE BEGINNINGS OF RESISTANCE DURING SLOVENIA'S SECESSION IN 1990

ALOJZ ŠTEINER¹

¹ Retired. E-mail: steinera@hotmail.com

CORRESPONDING AUTHOR
steinera@hotmail.com

Abstract In April 1990, Slovenia held its first multi-party elections, marking a democratic transition from the former one-party system. On 15 May 1990, one day before the new government took office, an order was issued requiring the transfer of the Territorial Defence (TD) weapons, ammunition, and explosive materials to the facilities of the Yugoslav People's Army (YPA). The transfer was only partially successful, triggering resistance and leading to the establishment of a parallel defence structure later known as the Manoeuvre Structure of National Protection. These events contributed to the constitutional amendments adopted in September 1990 and the subsequent transfer of command over the Slovenian Territorial Defence to the republican authorities. Although interpretations of these events remain divided, resistance to the transfer of TD weapons represented a significant step towards Slovenia's independence and foreshadowed the violent dissolution of Yugoslavia.

Accepted

16. 12. 2025

Revised

16. 7. 2026

Published

14. 8. 2026

Keywords:

Military
order
of
15. 5. 1990,
disarmament,
confiscation
of
arms,
surrender
of
arms,
transfer
of
arms
Territorial
Defence,
Manoeuvre
structure
off
national
protection.

1 Uvod

V prispevku se lotevam dogodkov iz slovenskega odcepljanja od Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) leta 1990. Pri tem sem se osredotočil na dogajanja okrog orožja Teritorialne obrambe (TO). Časovna oddaljenost dogajanj je dobrodošla tudi zaradi tega, ker sem bil pri tem neposredno udeležen in v metodološkem jeziku, opazovalec z osebno udeležbo na območju Pomurja. To sicer prinaša nekaj subjektivnosti v pogled in v opisovanje, vendar je sedaj na razpolago mnoštvo virov in pogledov z ene in druge strani, kar omogoča bolj realno osvetlitev pojavov. Ravno raznolikost pogledov so bili izziv, da sem se lotil proučevanja tega pomembnega stebra odcepljanja leta 1990. Še bolj kot to, pa me je k proučevanju in pisanju pritegnila zaslepljenost s pojmovnim potenciranjem tega kar se je dogajalo. Tudi potvarjanje dejstev, se po tolikih letih ni polegalo in se ob vsakokratni priložnosti ponovno pojavi. Še več, skoraj v celoti se je v ozadje potisnilo takratni množični odpor proti ravnanju zvezne vojske in dela zvezne politike. Zlasti proti tistemu, ki je zagovarjala preobrazbo večnacionalne Jugoslavije v novo unitarno državo, kakorkoli bi se imenovala in na koncu ne ozirajoč se na to, kako velika bi bila. Namen prispevka, nikakor ni pisanje ali reinterpreteracija zgodovine, ampak poskus nizanja nekaterih dejstev in odgovorov o tem, ali obstajajo še kakšna nepojasnjena strokovna in zgodovinska dejstva.

Pri proučevanju sem pregledal, dostopne takratne dokumente (Repe, 2003) in to primerjal z zapisi v, po moje osrednjih slovenskih, virih - Uporniki z razlogom (2005), Prikrita modra mreža (2011) in Orožja nismo oddali (2020). Osrednja metoda je deskriptivna analiza dokumentov in virov ter pričevanj z obeh strani. Lotil sem se tudi virov, ki se nanašajo na širši kontekst jugoslovanske krize, razpad SFRJ in poizkuse preprečitve tega. Pri tem so o predmetu proučevanja v letu 1990 in 1991 zanimivi zapisi nekdanjih pomembnih jugoslovanskih političnih in vojaških predstavnikov¹. Brez primerjave različnih slovenskih pogledov ni šlo in v ta namen sem pregledal in primerjal več tipičnih prispevkov. Pri iskanju odgovorov, ali je v ozadju takratnih dogajanj bil tudi nek širši načrt, je bilo treba proučiti še vire, ki

¹ Janez Drnovšek, v tistem času slovenski član predsedstva SFRJ in od sredine maja 1990 ekspresdujoči in knjiga *Moja resnica* (1996); Borislav Jović, v tistem času predsednik predsedstva SFRJ in knjiga *Zadnji dnevi SFRJ* (1996); Veljko Kadijević, v tistem času zvezni sekretar za ljudsko obrambo in (druga) knjiga *Protivudar – Moje viđenje raspada Jugoslavije* (2010); Konrad Kolšek, v tistem času komandant 5. vojaškega območja v Zagrebu in knjiga *Spomini na začetek oboroženega spopada v Jugoslaviji 1991* (2001); in Branko Mamula, Kadijevićev predhodnik in knjiga *Slučaj Jugoslavija* (2000).

opisujejo načrte reorganizacije jugoslovanskih oboroženih sil pod oznako Jedinstvo (slov. Enotnost).

2 Zgodovinska umestitev obletnice

Menim, da dogodki iz leta 1990 že sodijo v zgodovino slovenske države. Pri tem, bi kdo lahko oporekal mojemu izboru², osrednjih štirih stebrov odcepljanja od nekdanje zvezne države – SFRJ v letu 1990. Ti so: (1) demokratične volitve in zamenjava oblasti v aprilu in maju 1990, (2) preselitev orožja slovenske Teritorialne obrambe na hranjenje v objekte JLA in manevrska struktura narodne zaščite (MSNZ) v času od maja do septembra 1990, (3) sprejem ustavnih amandmajev k Ustavi Republike Slovenije, z dne 27. septembra 1990 in (4) plebiscit o samostojnosti Slovenije dne 23. decembra ter 26. decembra razglasitev njegovih rezultatov s 6 mesečnim rokom za odcepitev.

Po volitvah aprila 1990³ se slovenski demokratični preobrat nadaljuje v maju, slovenska skupščina je bila konstituirana 10. maja, 16. maja pa še izvršilne oblasti, ki so nastopile nove pozicije. V ta prehodni čas sodi tudi ukaz o predaji na hranjenje orožja TO v objekte JLA, ki ga je Republiški štab za teritorialno obrambo (RŠTO) izdal 15. maja. Po ukazu št. 625/1-90, so bili dolžni vsi podrejeni štabi TO od pokrajin do občin orožje, strelivo in minskoeksplozivna sredstva, ki so jih hranili v objektih zunaj vojašnic, takoj dati na hranjenje v objekte JLA oziroma skladišča TO v objektih JLA.

Ukaz RŠTO je nosil naslov Hranjenje oborožitve⁴, in je po svoji zasnovi pa tudi namenu poseben. Skliceval se je na ukaz Generalštaba, z dne 14. maja, ta pa na zastavljene naloge, ki jih je zvezni sekretar (general Kadijević op. a.) postavil na

² Stušek (v Kliner, 2020. str. 34) trdi, da »razorožitev TO« za proces osamosvojitve Slovenije ni bila tisti hip niti ključnega, še manj usodnega pomena.

³ V Republiki Sloveniji so 8. aprila 1990 potekale volitve v dva zbora tridomne slovenske skupščino in volitve predsednika in članov republiškega predsedstva. 12. aprila pa so potekale volitve v zbor občin republiške skupščine in občinske volitve. 15. maja se je iztekel tudi enoletni mandat predsednika predsedstva SFRJ. Takratni slovenski član predsedstva, Janez Drnovšek je funkcijo predsednika predal srbskemu članu predsedstva Borisavu Joviću.

⁴ Ukaz je sestavil načelnik operativno-učnega oddelka RŠTO, polkovnik Radmilo Oroz, namesto komandanta TO Slovenije pa ga je podpisal generalmajor Dragutin Ožbolt, načelnik štaba. Komandant Teritorialne obrambe Slovenije je bil generalpodpolkovnik Ivan Hočevar, zato nekateri avtorji to označujejo kot Hočevarjev ukaz.

Vojnem svetu 27. aprila 1990 zaradi zanesljivega čuvanja oborožitve in streliva TO. To pomeni, da tako pomemben akt poveljevanja ni imel ustrezne podlage v sklepu jugoslovanskega predsedstva⁵, saj je šlo za samostojno akcijo vodstva vojske ob vednosti le prihajajočega predsednika predsedstva, Jovića. Navedeno pomeni, da so v vojaškem vrhu na akcijo v zvezi z orožjem TO v republikah pripravljali že prej (Mikulič, 2005, str. 16), njegovo uresničitev pa načrtovali s koncem Drnovškovega predsedniškega mandata. O tem kako je to sodilo v širši kontekst načrtov in priprav zveznega vrha pa se bom dotaknil še kasneje.

V Republiki Sloveniji je v strukturi Teritorialne obrambe bilo poleg RŠTO še 13 pokrajinskih štabov (PŠTO), mestna štaba v Ljubljani in Mariboru in posebna 30. razvojna skupina (RSk)⁶. Pokrajinskim štabom in obema mestnima štaboma so v vojaški liniji bili podrejeni občinski štabi (OŠTO), teh pa je maja 1990 bilo 63⁷.

Poglejmo še, kako je bila v RŠTO zamišljena in ukazana izvedba akcije preseljevanja oborožitve. Najprej je pristop bil usmerjen v takojšnjo izvedbo brez odlašanja s poudarjanjem, da je to zaradi zagotovitve večje varnosti. Kot že navedeno je republiški ukaz izdan v torek 15. maja. Tega dne so v popoldanskih urah, kar je bilo dokaj neobičajno, na sestanek zalednega sektorja RŠTO poklicali pokrajinske pomočnike komandantov za zaledje⁸ in jim pojasnili ukaz in predvideno nadaljnjo dinamiko, ki bi naj potekala do sobote, 19. maja, ko je bilo treba »predati na čuvanje orožje, strelivo in MES TO, ki je izven objektov JLA v objete JLA«. Sreda, 16. maja je bila

⁵ Predlagani ukrepi Kadijevića, z dne 27. aprila 1990 naj bi bili sprejeti na seji Predsedstva SFRJ 16. maja, torej dva dni potem, ko so izdali ukaze republiškim štabom in so ti izdali ukaze podrejenim pokrajinskim štabom (Repe. 2003, II knjiga, str. 315). Primerjaj z nasprotno navedbo Slaparja o 14. maju 1990 (2021, str. 3/11).

⁶ To je bilo mirnodobno jedro 27. zaščitne brigade TO, ki je imela nalogo varovanja republiškega vodstva in je bila stacionirana v Kočevski Reki na takratnem varnostno zaprtem območju.

⁷ Podatek 63 je vzet iz uradne evidence RŠTO (Zasedenost formacijskih položajev RŠTO, PŠTO, OŠTO in 30.RSk - pred oktobrom 1990). V knjigi Orožja nismo oddali (Klinar, 2020, str. 6) se navaja 65 štabov, kar bi ustrezalo, če so med te šteli tudi Mestni štab TO (MŠTO) Ljubljana in Maribor.

⁸ Poleg 13 pokrajinskih zalednikov so poklicali še zalednika iz Mestnega štaba Ljubljana in 30. razvojne skupine TO. Iz Gorenjske so namesto zalednika poslali namestnika poveljnika PŠTO. Sestanek je vodil generalmajor Ožbolt, prisotna pa sta bila še načelnik republiškega zalednega sektorja, polkovnik Sili in načelnik varnosti, polkovnik Mutić (Mikulič, 2005, str. 139 in Slapar, Delo, 10. 10. 2020).

tako namenjen načrtovanju na ravni pokrajinskih štabov in posredovanju ukazov⁹ in načrtov preselitve za OŠTO. Nekatere preselitve so se začele že v sredo, kot na primer v Ljubljani in Mariboru. Ob tem so se prve reakcije na ukaz zgodile že 16. maja¹⁰. Več reakcij in kontaktov v občinah pa je bilo tudi 17. maja, ko je preseljevanje intenzivno potekalo.

Danes vemo, da je bilo presenečenje sestavni del načrta. Poleg zamenjave oblasti na republiški ravni tudi številne občine še niso imele vzpostavljene nove oblasti, ali pa se je ta vanjo šele umeščala, kar je dodatno povečevalo negotovost. Tako so odgovorni v PŠTO in OŠTO ob ukazu nadrejenega poveljstva bili pred prisilo subordinacije, pa tudi vedeli ali vsaj slutili, da je takšno ravnanje v škodo interesov Slovenije, ki bi jo morali braniti. Zato se je skupaj z občinskimi oblastnimi organi od novih organov v Ljubljani zahtevalo jasna navodila o tem, kako ravnati (Mikulič, 2005, str. 21). Ob koncu tretjega dne preseljevanja orožja, sta 18. maja prispeli v občine dve sporočili kot zaupni depeši in sicer Predsedstva RS, da se aktivnosti povezane s premeščanjem orožja končajo in da je TO sama odgovorna za hrambo

⁹ Slapar (v Klinar, 2020, str. 37) navaja, da so predstavniki PŠTO te ukaze pisali na RŠTO že prejšnji dan (15. maja op. a.), tako da bi poveljniki TO (pokrajin) te dokumente naslednji dan v svojih štabih le podpisali in jih začeti izvajati.

¹⁰ Po izjavi Milka Ozmeča, takrat operativnega častnika iz OŠTO Maribor-Pobrežje, je ta s pomočjo strankarskega predstavnika na občini Zorana Kusa, 16. maja okrog 9. ure, pred sejo na kateri so potrjevali mandate republiškemu izvršnemu svetu, klical in o ukazu obvestil Janeza Janšo. Ta je v preveritev klicatelja, zatem poklical nazaj (Ustna izjava Posarič, 17. 11. 2025 in Ozmec, 3. 12. 2025). Slapar (Delo, 10. 10. 2020) navaja, da so z Gorenjske prek Jesenic v popoldanskih urah 16. maja posredovali obvestilo do predsednika predsedstva Milana Kučana, tako da je predsednik Občine Jesenice, o ukazu za premeščanje orožja TO, obvestil Staneta Dolanca, ta pa je poklical Kučana. Po izjavi Iva Furlana, skladiščnika v MŠTO Ljubljana, je ta 16. maja, potem ko so uskladili razpored kamionov JLA za prevoz orožja TO v vojaška skladišča, prenesel informacijo o preseljevanju orožja. Z namenom, da bi prišla na pravi naslov, je na Rojčevi ulici v ljubljanskih Mostah na domu obiskal oficirja Slavka Bavčarja, očeta republiškega sekretarja za notranje zadeve Igorja Bavčarja (Ustna izjava Furlan, 3. in 9. 12. 2025). O posebni informativni depeši iz upravnega organa za ljudsko obrambo Občine Slovenj Gradec, 16. maja ob 24.00 piše tudi Svete (2012, str. 195), ko citira izjavo načelnika tega organa Gologranca. Tudi v Pomurju je komandant OŠTO Lendava Ljubo Dražnik po prejemu ukaza in načrta za preselitev orožja 16. maja na PŠTO, po vrnitvi na štab. na pogovor povabil predsednika skupščine in ga informiral o nalogi, ki jo je dobil. Zanimivo je pismo 27 najodgovornejših starešin stalne in rezervne sestave Občine Slovenske Konjice, zvečer 17. maja 1990 predsedniku občinske skupščine. Podpisniki pisma opozarjajo na problematičnost ukrepa in izražajo odločno nasprotovanje temu kar se dogaja z orožjem (Mikulič, 2005, str. 24).

in čuvanje orožja in vojaške opreme (Slapar v Klinar 2020, str. 43)¹¹ in republiškega sekretarja za ljudsko obrambo, ki prepove oddajo orožja upravnih organov (Mikulič, 2003, str. 139).¹²

Za razumevanje dogajanj izpostavljam, da so razmere v občinah in na terenu bile različne. 23 OŠTO in 9 od 13 PŠTO je orožje že imelo skladiščeno v objektih pod nadzorom JLA in ti praktično niso bili zajeti v aktivnostih po Ukazu RŠTO. 16. OŠTO in 30. RSk orožja niso preselili¹³. Navedeno pomeni, da je v akcijo bilo zajetih 26 OŠTO in 4 PŠTO¹⁴. Od teh 30 štabov so 4 zadržali oddajo. Vendar ti kazalniki ne dajejo realne slike o količini predanega orožja na hranjenje v objekte JLA in orožja, ki je ostalo v celoti pod nadzorom TO. Stušek v knjigi Orožja nismo oddali (v Klinar, 2020, str. 34) navaja, da se je približno 40 % orožja po ukazu RŠTO preneslo v skladišča JLA. Pod kontrolo TO pa ostalo 25 % orožja občinskih štabov in 15,5 % orožja pokrajinskih štabov in pomemben del orožja 27. zaščitne brigade v Gotenici¹⁵. Tako je septembra 1990 pod neposrednim upravljanjem TO bilo 37.000 kosov orožja, k temu pa je za prikaz oborožitvene razpoložljivosti slovenskih obrambnih sil treba navesti še več kot 47.000 kosov orožja v slovenski milici (Jankovič v Delo, 11. 8. 2025).

Najvišji organ vodenja TO na ravni republike je bilo predsedstvo RS saj je imelo formalne pristojnosti, za dajanje nalog komandantu Hočevarju. Predsednik Kučan

¹¹ Tudi Hočevar navaja, da je on kot poveljnik TO Slovenije 18. maja 1990 izdal ukaz (št. SZ 13-137-1990) o ustavitvi preseljevanja orožja (Repe, 2003. knjiga II. str. 324). To pa pomeni, da se je v praksi (prvič) zgodilo, da je republiško predsedstvo neposredno poveljevalo (komuniciralo) s štabi TO v pokrajinah in občinah mimo RŠTO in generala Hočevarja. To je Hočevar (prav tam, tč. 10) označil kot »ukrepi raznih instanc mimo zakonskih in ustavnih določil«, obenem pa priznal, da ne more več obvladovati TO Slovenije na katerem čelu je formalno še bil.

¹² Stušek (v Klinar 2022, str. 31) navaja, da je republiški sekretar za ljudsko obrambo sklep o prepovedi oddaje orožja upravnih organov za ljudsko obrambo občin izdal 17. maja. 1990.

¹³ Vendar so tudi ti štabi imeli vso strelivo t. i. velikih kalibrov za težko orožje (minomete, netrzajne topove, protiletalske topove in lanserje) v skladiščih, ki jih je varovala in kontrolirala JLA.

¹⁴ V Pomurju je premeščanje orožja neposredno prizadelo OŠTO Lendava in OŠTO Ljutomer, kajti OŠTO Murska Sobota in PŠTO so svoja skladišča že imeli v vojašnici v Murski Soboti, OŠTO Gornja Radgona pa na karavli v Gornji Radgoni.

¹⁵ Hočevar v svojem poročilu navaja, da je že do maja 1990 bilo 60 % orožja v skladiščih TO, ki so se nahajala v kompleksih, katere so stražno varovali vojaki JLA. Zatem, pa verjetno v opravičevanje tega, kar je bilo narejeno dodal, da je znano tudi, da je okoli 60 % orožja, s katerim je oborožena TO Slovenije dala JLA in da je 40 % orožja, predvsem pehotnega, kupljeno neposredno s sredstvi družbeno političnih skupnosti (Repe, 2003, knjiga II, str. 322).

je 18. maja klical Jovića v Beograd in zahteval pojasnila ter povedal, da se ljudje upirajo odvzemu orožja¹⁶. Na sestanku predsedstva RS, 18. maja je general Hočevnar neprepričljivo pojasnjeval, da je šlo le za varnostni ukrep o fizičnem varovanju orožja. Predsedstvo RS je to problematiko obravnavalo še 21. in 31. maja 1990 in 21. junija zahtevalo, da komandant TO Slovenije pripravi tudi uradno poročilo¹⁷, ki ga je ta posredoval 25. junija 1990¹⁸ in je zelo zgovoren dokument, ki potrjuje, da je šlo za prelomne dogodke.

Slapar (v Klinar 2020, str. 43) navaja še, da so ga v soboto, 19. maja 1990, kot komandanta TO pokrajine klicali na dva raporta¹⁹ na RŠTO. najprej k generalu Ožboltu, zatem pa še k generalu Hočevnarju. Oba sta mu zaradi neoddaje orožja na Gorenjskem oziroma zavlačevanja pri tem, grozila z vojaškim sodiščem, Hočevnar pa tudi z razrešitvijo poveljevanja TO Gorenjske. Vendar so podobni primeri, klicanja na odgovornosti potekali tudi v nekaterih občinah, proti komandantom, ki so oddali orožje²⁰. S tem pa je bila ustvarjena tudi svojevrstna notranja diferenciacija v vojaških strukturah na tiste, ki so orožje preselili, one ki tega niso naredili, bodisi zaradi različnih načinov rezistence ali preklica izvajanja 18. maja ter tretje, ki so bili le formalno zajeti, saj so orožje že imeli shranjeno znotraj vojašnic JLA in bili »prikrajšani ali oproščeni« za preselitev ali odpor.

Skupni imenovalac številnih prizadevanj v tistem času, bodisi na politični ravni, v medijih ali v strukturah štabov TO, je bil revolt in odpor, proti ravnanju zveznih in republiških vojaških avtoritet v RŠTO, vzporedno pa tudi proti politiki reševanja, ki je iz dotedanjega dogovornega jugo modela prešla v akt gotovih dejstev in vsiljenih rešitev.

¹⁶ Jović je pristal na sestanek v ponedeljek 21. maja (Jović, 1996, str. 145), ko naj bi bila akcija že zaključena.

¹⁷ Glej: Poročilo komandanta štaba TO Ivana Hočevnarja, z dne 25. 6. 1990 Predsedstvu Republike Slovenije o odvzemu orožja teritorialni obrambi (Repe 2003. II knjiga, str. 322–324).

¹⁸ Poseben namen akcije in odbojnost med novo oblastno garnituro in vojaškim vrhom republiške TO v Hočevnarjevem poročilu, je razbrati iz 5. točke, ko se oporeka pristojnosti takratnemu republiškem sekretarju za ljudsko obrambo glede orožja TO, ko je navedeno, da RŠTO ni pooblastil RSLO, da nastopa v imenu RŠTO (Repe, 2003, knjiga II, str. 323).

¹⁹ Raport je bila oznaka za uradni vojaški oziroma službeni razgovor pri nadrejenemu, ko se temu mora poročati ali javiti zaradi disciplinskih razlogov.

²⁰ Tem v bran je Hočevnar zapisal, da komandante TO občin, ki so upoštevali njegov ukaz, na odgovornost kličejo politične avtoritete, ki po zakonu te pristojnosti nimajo (Repe, 2003. knjiga II. tč. 4, str. 322–323).

Kako zelo se je mudilo z akcijo v času zamenjave oblasti potrjujeta dve dejstvi. Prva, da je ukaz generalštaba za preseljevanje orožja 14. maja 1990 šel istočasno in direktno v vojaška območja JLA in republiške štabe TO. Draga pa, da je bilo v 2. točki ukaza RŠTO, z dne 15. maja 1990 navedeno, da se izvzem orožja in streliva za usposabljanje izvaja po navodilih in odobritvi 5. vojaškega območja (v Zagrebu) na zahtevo štabov ali enot, ki gre preko RŠTO vsaj 10 dni pred vajo (oziroma izvzemenom op. a.). Vendar naglice za izdajo teh dokumentov ni bilo več. Pot tega dokumenta je šla od generalštaba preko 5. vojaškega območja do RŠTO, ki je v vse PŠTO šele 15. junija 1990 poslal ukaz²¹, v OŠTO pa navodilo za hrambo, vzdrževanje in izvzemanje orožja in streliva TO, ki je bilo fizično varovano s stražami JLA v objektih TO in JLA.²²

3 Pojemne zadrege in manipulacije z ukazom in dejanji

Število prispevkov v katerih se opisuje obravnavana tematika je izjemno. Uporabljeni nabor pojmov, ki se še vedno širi, je možno razvrstiti v tri skupine. V prvo, pojmovanje kaj se je glede orožja TO dejansko počelo, drugo, kako bi ta dejanja pravno formalno lahko poimenovali in tretjo, kakšen učinek, tudi političen, je to imelo v širšem kontekstu ali v družbi.

Pri proučevanju sem pregledal takratne jugoslovanske predpise in vire o mednarodnem vojnem pravu in prišel do interesantnih ugotovitev. Te bi označil za posrečene in neposrečene pojmovne akrobacije v zvezi z ukazom in aktivnostmi za predajo na čuvanje orožja, streliva in minsko eksplozivnih sredstev (MES) teritorialne obrambe, ki ni bilo skladiščeno v objektih pod nadzorom JLA, z dne 15. maja 1990.

²¹ Po tem ukazu so lahko vstopali in delali v skladišču le zaposleni v občinskih štabih, orožje so lahko uporabljali za usposabljanje po predhodni odobritvi, vsakršno drugo iznašanje pa je bilo prepovedano.

²² RŠTO je stroškovnik za stražarsko zavarovanje orožja TO za čas od 18. do 31. maja 1990 iz štabov TO kjer se orožje ni nahajalo v objektih JLA, poslal v začetku junija predsedniku Republiškega izvršnega sveta (Repe, 2003. str. 324). Glede upravičenosti zahteve RŠTO po takratnem sistemu financiranja TO po občinah, pa je treba dodati, da RŠTO ni bil nosilec stroškov, ki so nastali v OŠTO.

V zelo raznolikem naboru pojmov se, v že omenjenih virih pa tudi drugih prispevkih najpogosteje uporablja izraz **razorožitev** TO ali celo **samorazorožitev**. Kot antipod temu pa **poskus razorožitve** in trditev, da TO ali Slovenija **ni bila razorožena**²³.

Pri opisovanju tega, kaj se je dejansko počelo z orožjem se omenja **predaja** oziroma **oddaja** orožja, **odvzem**, **premeščanje**, **preselitev**, **premestitev**, **prenos** in **zaseg** orožja in kot nasprotje temu **poskus odvzema** orožja, **(ne)oddaja** orožja in **orožja nismo oddali** po istoimeni knjigi (Klinar, 2020).

V politične namene se poleg **razorožitve** uporablja izraz **veleizdaja** v povezavi z domnevnim neukrepanjem oziroma neodzivnostjo politikov pri opozorilih, da s preselitvijo orožja v objekte pod nadzorom JLA gre za nepravilnosti. Temu izrazu in njegovi uveljavitvi je namenjen celo zbornik Veleizdaja Slovenije: Razorožitev Teritorialne obrambe RS maja 1990, ki je izšel ob 20 letnici osamosvojitve in številni drugi prispevki²⁴. Pogosto se medsebojno obtoževanje s tem pojmom širi na obtoževanje za prenehanje oziroma zmanjšanje financiranja TO jeseni 1990 in predajo vojaške pomoči v orožju in strelivu Republiki Hrvaški v istem času (Teropšič, 2025).²⁵

Kot že navedeno se je ukaz komandanta RŠTO nanašal na predajo na čuvanje in s tem preselitev, pa tudi na proceduro izvzema orožja in streliva za usposabljanje. Uradna dokumentacija iz tistih časov (Repe, 2003) je glede uporabe pojmov bolj enolična. V uradnih slovenskih dokumentih, ki sem jih pregledal je izraz razorožitev omenjen le enkrat in to kot domneva, da gre za to dejanje. Sicer v dokumentih Predsedstva Republike Slovenije prednjači izraz odvzem orožja, pa tudi poročilo, ki so ga zahtevali od komandanta TO Hočevarja, uporablja odvzem v naslovu. Hočevar v omenjenem poročilu to zavrača z vztrajnim navajanjem, da je šlo za premeščanje orožja v varnejše objekte²⁶.

²³ Glej: Leta 1990 Slovenija ni bila razorožena (Bukovec, 2022); Teritorialne obrambe niso nikoli razorožili (Ahačič, 2020).

²⁴ Glej: 35 let od veleizdaje do prvih zametkov Slovenske vojske (Avsenak, 2025), ali spletni zapis 389 dni prej, z dne 16. 7. 2021.

²⁵ Pregled oborožitve, ki je predana Hrvaški in račun zanjo glej Čas in Ovnič (v Klinar 2020, str. 298–301).

²⁶ O spornosti ali dvoličnosti takih navedb, glej Stušek (v Klinar 2020, str. 32–33).

Ko omenjam pojmovne akrobacije se ne postavljam na stran skritih namenov ali obtoževanj, zakaj se je zgodilo kar se je zgodilo. Gotovo je najprej šlo za akrobacije na strani JLA. Pod pretvezo, da je treba zagotoviti večjo varnost vojaških sredstev so navzven zahtevali predajo orožja pod nadzor JLA, o tem kaj so s tem mislili in nameravali pa sem že navedel nekatere citate in vire. Dodajam, da v ukazu za predajo orožja na čuvanje niso bila navedena radijska sredstva za poveljevanje, pa so ta od RŠTO prav tako preseljena v vojašnico Moste in celo dokumenti vojnega načrta (Slapar, 2021). S tem se namera dodatno odstira.

Vendar omenjene pojmovne akrobacije zasledimo tudi na slovenski strani. Nekaj zaradi občutka ogroženosti in prizadetosti, ker je s predajo in preselitvijo sredstva za obrambo ožje domovine, ki so ga v opaznem delu zagotovile in plačale občine (takrat imenovane temeljne družbeno-politične skupnosti), šlo za nezaupanje kot lokalni oblasti in omejevanje njihovih pristojnosti in odgovornosti. Kasneje pa še bolj ali vedno bolj kot orodje političnega nasprotovanja in obtoževanja, kdo je za več odgovoren, da bi na drugi strani lahko imeli in izpostavljali bolj zaslužne.

Po takratnem jugoslovanskem in mednarodnem vojnem pravu večina uporabljenih izrazov v povezavi s preseljevanjem orožja TO (razorožitev, samorazorožitev, veleizdaja in predaja ter odvzem orožja) ne izpolnjuje pogojev za takšno označevanje.²⁷

Dodajam, da o predstavljeni pojmovni paleti resnih analiz zgodovinarji, logiki in epistemologi še niso naredili. Navedeno je lahko tudi pojasnilo, zakaj je prišlo do takšnega širjenja pojmovnega nabora, h kateremu nenazadnje sam dodajam novi pojem, da je šlo za omejevanje dostopa in upravljanja orožja TO. Iz proučevanih virov je razvidno tudi, da je prvih deset let bolj kot »pojmovna bitka« bila v ospredju enotno navajanje, da je šlo za prelomni čas. Prelomnost je tako po 35-letih praktično

²⁷ Razorožitev se kot termin mednarodnega vojnega prava uporablja v primerih vojnega delovanja in v mednarodnih operacijah in misijah. Pri prvem se uporablja v primeru kapitulacije, pri drugem pa pri vsiljevanju miru in razorožitvi vojaških formacij. Za razorožitev pri kapitulaciji mora obstajati pravno normativna podlaga glede kapitulacije ali mirovni sporazum, opredeljena mora biti tudi predaja in/ali odvzem orožja. Temu praviloma sledi razpustitev vojaških struktur bodisi z demobilizacijo ali odpustom, oziroma pošiljanjem, osebja v zbirališča za vojne ujetnike ter kazenski pregon v primerih vojnih hudodelstev (Perazić, 1986, str. 101–106 in Predpisi o uporabi MVP v OS SFRJ, tč. 154–159). O uporabi MVP v mirovnih operacijah glej Sancin, Švarc in Ambrož (2009, str. 343–369).

edino, v čemer so si takratni akterji enotni, v pogledih na to kako to poimenovati pa vedno bolj vsak sebi.

4 MSNZ in pomen odpora ter vplivi na nadaljnji potek slovenskega osamosvajanja

V poletnih mesecih 1990 je potekalo zbiranje informacij o JLA, in mreženje primernih ljudi za nadaljnje aktivnosti, ter predvsem iskanje rešitev, če se bo treba zoperstaviti zvezni vojski v primeru njenega naslednjega posega v Sloveniji. Grožnje iz Beograda, plasirane preko medijev, so imele svojevrstno dinamiko, prav tako kot slovenski odzivi. Na dan ustanovitve specialne enote milice, 23. avgusta 1990 je zamisel o organizaciji strukture, ki bi bila podrejena le republiškim avtoritetam, v Kočevski Reki predstavljena Janši in Bavčarju. Iskalo se je seveda tudi zakonsko pokritje za takšno početje (Čelik, 2011, str. 92-94). To so našli v opredelitvah o narodni zaščiti v Zakonu o ljudski obrambi in družbeni samozaščiti²⁸, strukturo pa so naknadno poimenovali Manevrska struktura narodne zaščite (MSNZ)²⁹, s čimer so jo ločili od običajne Narodne zaščite. To pomeni, da so znotraj veljavnega normativnega okvirja našli možnost, ki ji že zaradi imena nihče v zveznem vrhu ne bi pripisoval posebnega pomena³⁰.

²⁸ Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, z dne 27. 9. 1982 (Uradni list SRS, št. 35/82) je narodno zaščito (NZ) opredeljeval v členih 173–186. Za takratne razmere poleti 1990 so lahko uporabili dikcije: da je Narodna zaščita najširša organizirana oblika samozaščitnega in samoobrambnega delovanja delovnih ljudi in občanov in najširše vključevanje delovnih ljudi in občanov v oborožen boj ter druge oblike splošnega ljudskega odpora (173. čl.); da Narodna zaščita deluje v skladu z načrtom za delovanje, ki se izdela tudi za delovanje v izrednih razmerah, ob neposredni vojni nevarnosti in v vojni. (175. čl.); da so pripadniki narodne zaščite med opravljanjem nalog oboroženi in da se za opravljanje nalog uporabi tudi orožje družbenih organizacij in društev ter občanov (182. čl.). Pa tudi, da republiški sekretar za notranje zadeve (poleg komandanta TO) predpiše v mejah svojih pristojnosti navodila za organiziranje, aktiviranje in opravljanje nalog narodne zaščite, oznake, način nabave, hranjenja in vzdrževanja orožja, nošenje in uporabo orožja ter drugih sredstev za opravljanje nalog narodne zaščite (182. čl.). Za nabavo orožja narodne zaščite so se primerno uporabljali predpisi, ki veljajo za orožje teritorialne obrambe (182. člen).

²⁹ Gašparič v Prikriti modri mreži (2010, str. 98) navaja, da se je prvo poimenovanje MSNZ zgodilo na Pristavi 7. septembra 1990. Janko Stušek (v Klinar, 2020, str. 23) pa navaja, da je izraz »manevrska struktura« iznašel Miran Bogataj, svetovalec in pravnik republiškega sekretarja (Janše op. a.) na RSLO.

³⁰ Narodna zaščita je bila varnostno-obrambna sestava iz časov partizanstva v Sloveniji, kateri so v rešitvah iz osemdesetih pri zagotavljanju množičnosti dodali še samozaščitno vlogo. V drugih republikah takratne SFRJ rešitev o Narodni zaščiti niso poznali. O tem tudi Čelik (2011, str. 48–49) in Svete (2012, str. 193).

29. avgusta 1990 je republiški sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar izdal odločbo Antonu Krkoviču o imenovanju načelnika Narodne zaščite, kar lahko štejemo za uradni začetek vzpostavljanja MSNZ³¹. Zatem so na Pristavi nad Stično 7. septembra analizirali položaj in dotedanje ukrepe ter opredelili načrt delovanja in organizacijsko shemo (Mikulič, 2003, str. 42–43)³². Na tej podlagi so do 25. septembra pripravili Direktivo načelnika narodne zaščite in druge dokumente za uporabo enot MSNZ (prav tam, str. 43 in 142). V teh načrtih se kot nasprotnik pojavlja JLA³³, čeprav naziv točke o nasprotniku ni decidiran.

Dogodku na Pristavi je sledilo navezovanje stikov s sodelavci po celotni Sloveniji³⁴ in oblikovanje strukture vodstvenih kadrov. Določili so namestnike in pomočnike MSNZ, ki jih je prav tako potrdil Igor Bavčar. Slednji je imenoval tudi pokrajinske načelnike MSNZ, ti pa so imenovali občinske načelnike MSNZ. Večina teh imenovanj je bila datirana med 16. septembrom in 2. oktobrom 1990.

³¹ Naziva MSNZ v aktu ni zaslediti. Glej odločbo o imenovanju (Mikulič, 2003, str. 42).

³² Gašparič (2010, str. 98 in 100) pravi, da so na Pristavi dorekli koncept uporabe obrambnih sil. Na strani 128, pa da je dokument po Mikuliču sprejet na Pristavi, čeprav so direktivo pripravili kasneje, kar tudi navaja Mikulič (2003, str. 142).

³³ Direktiva je bila akt poveljevanja za angažiranje slovenskih sil odpora proti posegu zvezne vojske zaradi sprejetja ustavnega zakona s katerim bi Republika Slovenija sama urejala del obrambnih vprašanj. Pri tem je bilo predvideno demonstracijsko, delno in popolno angažiranje razpoložljivih sil, ki bi imele 21.000 oboroženih moških in 10.000 oboroženih iz vrst milice. Njihove naloge so bile usmerjene v preprečitev zasedbe Republike Slovenije z zavarovanjem pomembnih objektov ter oviranje na komunikacijah in pri zavzemanju občinskih središč. Glej Direktivo (Mikulič, 2003, str. 44–50).

³⁴ V Pomurju so aktivnosti potekale po 5. septembru 1990, potem ko je na sestanku komandantov in pomočnikov komandantov za politično delo PŠTO na (Hočevrjevem) RŠTO, takratni pomočnik komandanta za politično delo v ljubljanski pokrajini Miha Butara, povabil pomočnika komandanta za politično delo v pomurski pokrajini Ivana Smodiša na sestanek 6. septembra v Tepanje. Tam so udeleženci seznanili z osnovnimi izhodišči, cilji, nalogami, načeli in oblikami delovanja MSNZ. Pa tudi, da projekt podpira najvišje politično vodstvo Slovenije. V Murski Soboti je 8. septembra v prostorih pokrajinskega štaba sledil sestanek s komandanti takratnih OŠTO na katerem so vsi štirje komandanti občinskih štabov pristali na sodelovanje v projektu MSNZ in sprejeli naloge. Na sestanku so sodelovali tudi pripadniki pokrajinskega štaba, ki so na sodelovanje v projektu MSNZ že pristali. Po posvetu s predsedniki občin in načelniki upravnih organov za ljudsko obrambo, ki je bil 14. septembra v Poljčah, je bila v projekt MSNZ vključena tudi večina delavcev sekretariatov za ljudsko obrambo iz pomurskih občin. (Smodiš v Šteiner, 2015, str. 76–78). Aktivnosti na strani milice in organov za notranje zadeve v Pomurju opisuje Čuček v Prikrita modra mreža (2010, str. 175–180).

Aktivnosti vzpostavljanja organizacijske strukture MSNZ so potekale po dveh linijah potencialnih sestavin. Preko delavcev in zaupnikov iz vrst TO, kar so kasneje označevali z zeleno linijo, in preko zaupnikov iz vrst milice, kar so označevali z modro linijo (Gašparič, 2010, str. 99). Ves čas pa se je težilo k dobrim povezavam in sodelovanju med obema sestavinama (linijama). Posebej so izpostavljali tajnost in medsebojno zaupanje. Vendar je obstajala razlika v pristopu, saj je v modri liniji krog zaupnikov, vsaj v začetku bil manjši, ker se je veliko aktivnosti izvajalo skozi redno delovanje organov za notranje zadeve vključno z milico (prav tam, str. 175 in 179–180). Med delovanjem zelene linije³⁵ je ta od pokrajine do občin in enot delovala skladno z vojaško organiziranostjo TO, le organizacijska vez med Sekretariatom za obrambo in med štabi za TO je bila MSNZ.³⁶

Adamič, ki je neposredno sodeloval pri organiziranju (v Šteiner, 2018, str. 36) navaja:

»da je tajna organizacija, ki je v tistem trenutku povezala civilne ter vojaško in policijsko strukturo v enotno voden stroj in jo je politika proti koncu delovanja imenovala MSNZ, zagotovila prehod TO v novo organiziranost in neprekinjeno oboroženo podporo osamosvojitvenim prizadevanjem v Sloveniji. Večino kadra te nove strukture so sestavljali pripadniki TO in milice, oborožitev pa je bila iz skladišč štabov, ki niso oddali orožja, ter tista, ki je bila tako ali drugače na skrivaj odvzeta iz skladišč JLA«.

Zelo pomembno je bilo od samega začetka tudi sodelovanje upravnih organov za obrambne zadeve v občinah, ki so pokrivali vojaške evidence, mobilizacijske zadeve za vpoklice rezervistov in nabornikov in tako držali v rokah »ključe« za naraščanje sil. Iz varnostnih razlogov so iz uradnih prostorov odnesli sezname vojaških obveznikov in jih skrili na tajne lokacije, s tem pa preprečili, da bi JLA zaplenila sezname in vojaške obveznike vpoklicala v JLA. Vključeni so bili tudi v prevoze in skladiščenje orožja na tajnih lokacijah ter pri izbiranju in razporejanju v enote (MSNZ) za katere je bilo zagotovljeno orožje (Smodiš v Šteiner, 2015, str. 72–85).

Od 11. septembra 1990 so v Ljubljani okrepili varovanja posameznih objektov kot ob povečani nevarnosti (skupščina, izvršni svet, predsedstvo RS, RTV in PTT

³⁵ Svete (2012, str. 193) uporablja tudi izraz rdeča linija oziroma rdeči del, ki pa ni bil sestavljen samo iz pripadnikov TO (čeprav so slednji predstavljali veliko večino) ampak tudi iz lovcev in delavcev upravnih organov za ljudsko obrambo in celo miličnikov. V nadaljevanju pa (prav tam, str. 210) celo o rdeče-zeleni simboliki in stebrih glede na originalno sliko strukture narodne zaščite.

³⁶ Glej: Kukec (v Šteiner, 2018, str. 339).

(Mikulič, 2003, str. 142). Med 10. in 21. septembrom pa so razmeščali in prevažali orožje (TO in milice) in strelivo za MSNZ iz Kočevske Reke³⁷.

Poleg vzpostavljanja vodstvene strukture MSNZ so potekale tudi aktivnosti mobilizacijskega načrtovanja in vzpostavljanja vojaških enot na podlagi razpoložljivih sredstev, zagotavljanje in prerazporejanje oborožitve in streliva za te strukture ter premeščanje tega v t. i. tajna skladišča³⁸. Veliko aktivnosti se je izvajalo izven delovnega časa ali celo ponoči. Mnogokrat tudi mimo nadrejenih in sodelavcev. V drugi polovici septembra se je na podlagi republiške direktive načelnika Narodne zaščite izdelovalo načrte za delovanje MSNZ na ravni občin. Posebej so se nekateri posamezniki izpostavljali s tajnim izvzemanjem oborožitve in streliva iz skladišč TO, ki so bila pod nadzorom JLA³⁹, ali pa orožja po usposabljanjih niso v celoti vrnili (Smodiš, 2015, prav tam).

MSNZ je tako slovenski odgovor na armadni poseg v upravljanje z orožjem teritorialne obrambe, ki je imela neposreden vpliv na sprejem slovenskih ustavnih amandmajev. S sprejetjem ustavnih amandmajev k Ustavi Republike Slovenije so 27. septembra 1990 ustvarjeni normativni pogoji, po katerih so s slovenskimi obrambnimi in varnostnimi strukturami v miru in v izrednih razmerah upravljale le slovenske oblasti. To pa je pomenilo, da se je obdobje vzporednih struktur v občinah in pokrajinah lahko zaključilo. Ne pa tudi na republiški ravni, ker je 4. oktobra 1990 oblikovan novi RŠTO, ki ga je kot v. d. vodil major Slapar in je bil v sestavi Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo. Za dvojnost štabov na republiški ravni je bilo značilno, da prvotni, pogojno imenovani »Hočevarjev« RŠTO ni imel več možnosti za učinkovito poveljevanje s strukturo TO, saj je ta bila poslušna le »Slaparjevem« RŠTO.

Dodajam še, da je po ugasnitvi MSNZ. prejšnji načelnik Narodne zaščite (MSNZ) Anton Krkovič, 15. oktobra 1990 postal poveljnik Zaščitne brigade TO, ki je bila zadolžena za varovanje in zaščito slovenskega oblastnega vodstva. Začela se je

³⁷ Za Pomurje je to potekalo ponoči v soboto 15. septembra 1990.

³⁸ Ta so bila v objektih milice ali na tajnih lokacijah v podjetjih, ustanovah in pri posameznikih.

³⁹ V knjigi Orožja nismo oddali (Klinar, 202, str. 34) se navaja, da se je na skrivaj izvzelo 2.765 kosov različnega orožja. Vnema po izvzemanju in posledično izpostavljanje z odtujevanjem lastnega orožja, je izstopala zlasti pri tistih pripadnikih TO, ki so morali med prvimi predati orožje v skladišča pod nadzorom JLA.

temeljita prenova zaščitne brigade, v katero je vključil preizkušene in zaupanja vredne pripadnike MSNZ.

Obdobje MSNZ so uradno zaključili 4. oktobra 1990. Takrat so bili namreč ustvarjeni pogoji za formalno prekinitev povezav z beograjskim vrhom vojske glede upravljanja in vodenja TO Slovenije⁴⁰. Razumevanje JLA kot nasprotnika, ki je bilo prvič označeno v času MSNZ, je ostalo in se utrjevalo. Stiki in povezave z vojaškim vrhom glede naborne obveznosti in napotitve nabornikov na služenje vojaškega roka so še potekali. Pri tem je Slovenija veliko bolj odločno uresničevala svojo politiko, glede tega, da se zmanjšajo napotitve nabornikov v JLA izven 5. vojaškega območja, pa tudi glede financiranja JLA. Navedel sem, že, da se je v času MSNZ odvijala hitra reorganizacija enot, glede na razpoložljivo orožje. Vendar se je reorganizacija TO in dopolnitev njenih struktur glede na razpoložljivo orožje nadaljevala, obenem pa so se štabi posvečali krepitvi pripravljenosti. Temu je sledilo dodatno oboroževanje in opremljanje TO, vključno z že navedenim oddajanjem vojaške pomoči v orožju Hrvaški. Po izvedbi plebiscita in postavitvi šest mesečnega roka za njegovo uresničitev, pa so se tudi na podlagi izkušenj iz MSNZ, v začetku leta 1991 pospešile priprave za osamosvojitve na širšem družbenem področju ne le v obrambnih strukturah. Za koliko se je z dognanji glede orožja TO in okrog plebiscita 1990 dvignila motivacijska struktura pripadnikov obrambnih struktur (TO, milice in civilne zaščite) bo ostala neznanka, ker tovrstnih raziskav ni bilo veliko⁴¹.

5 O načrtih in poskusih zvezne vojske, da v tretje gre rado

Da so bile aktivnosti jugoslovanskega vojaškega vrha glede orožja TO leta 1990 del širšega načrta, potrjuje v svojih knjigah več visokih funkcionarjev. Jovića sem predhodno o tem že citiral. Kadijević to postavlja na še višjo raven, ko piše: »Eden najpomembnejših ukrepov za paraliziranje pogubnega ustavnega koncepta

⁴⁰ Čelik pravi, da se je to zgodilo s prenosom določenih zadev vodenja s Predsedstva RS na republiškega sekretarja za ljudsko obrambo in je RŠTO postal organ v sestavi njegovega sekretariata tj. »obrambnega ministrstva«, komandant oziroma načelnik RŠTO RS pa je v miru in izrednih razmerah bil odgovoren Predsedstvu. Navzven pa se je poseg z »golo silo« (z vojaško policijo JLA op. a.) pokazal z zasedbo prostorov slovenskega štaba TO v Ljubljani zvečer 4. oktobra 1990 (Čelik, 2011, str. 56–57).

⁴¹ Izjema je raziskovalni projekt iz leta 1991 pod naslovom Slovenski vojak: pripadniki Teritorialne obrambe med oboroženimi spopadi v Sloveniji (SV91), Obramboslovnega raziskovalnega centra, Fakultete za družbene vede. Anketiranih je bilo nekaj nad 500 vpoklicanih pripadnikov v obrambne sile leta 1991 ali 1,5 odstotkov celotne populacije vpoklicanih.

oboroženih sil je bila odločitev o zasegu orožja teritorialni obrambi in postavitve pod nadzor JLA«.(Kadijević 2000, str. 78).

Za pojasnitev se je treba dotakniti načrtov za reorganizacijo JLA in spremembo vloge TO, ki so od leta 1985 imeli oznako Jedinstvo⁴² in predvidevali razvojne spremembe oboroženih sil za naslednje desetletje. Načrti so nastali v času jugoslovanskega zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, admirala Branka Mamule⁴³. Ta jih je predal svojemu nasledniku generalu Veljki Kadijeviću.⁴⁴

Z načrtom Jedinstvo-1 so predvideli in izvedli spremembo strateške ravni in na operativni ravni oblikovali korpuse JLA v času od 1. oktobra 1987 do 25. decembra 1988. S to reorganizacijo oboroženih sil, ki so jo označevali z modernizacijo strukture, so ukinili armade, ki so pogojno nosile oznako republike v kateri so se nahajale. Za Slovenijo je bilo po tej spremembi zadolženo poveljstvo 5. vojaškega območja v Zagrebu. Od vsega začetka je bilo predvideno, da to poveljstvo v vojni vodi tudi sile teritorialne obrambe, ki so sicer bile v miru in izrednih razmerah podrejene republiškim štabom TO (Davor, 2003). Vendar vojno stanje ni bilo več v ospredju, ampak izredne razmere v primeru notranjih nemirov in za primere »odhoda« iz Jugoslavije. Načrt je bil čez leto dni, jeseni 1989, dopolnjen in dobil oznako Jedinstvo-2 (prav tam). Temeljna značilnost izvedenih sprememb je bila zmanjševanje vojne strukture in povečanje mirnodobnega oziroma t. i. A ešalona JLA. To je pomenilo spremembo v zasnovi množične vojske temelječe na mobilizaciji obsežne rezerve in preusmeritev v mirnodobno strukturo stalne vojske, ki se lahko uporabi brez predhodne mobilizacije. Aprila 1990 je bi sprejet novi načrt z oznako Jedinstvo-3, ki se je osredinil na preoblikovanje mirnodobnih enot JLA v cilju doseganja večje mobilnosti tako, da bi se lahko zlasti z mobilnimi oklepno-mehaniziranimi silami poseglo tudi proti notranjemu sovražniku. Za to so v letu 1990 izvedli tudi štabne vaje, ki so jih označili z oznako Romanija-90⁴⁵). V načrtu Jedinstvo-3 je do leta 1995 bilo predvidena tudi reorganizacija teritorialne obrambe,

⁴² Več o tem glej: Jedinstvo” – poslednji ustroj JNA (Marijan, 2003) in Od JNA do srpske vojske: srpska vojna iskušnja na kraju 20. veka (Dimitrijević, 2022).

⁴³ Admiral Branko Mamula (1921–2021) je bil načelnik Generalštaba JLA 1979–1982 in zvezni sekretar za ljudsko obrambo 1982–1988.

⁴⁴ General Veljko Kadijević (1925–2014) je bil zvezni sekretar za ljudsko obrambo 1983–1992.

⁴⁵ Na (jugoslovanskih) združenih vodstveno-štabnih vojnih vajah z oznako Romanija, ki so potekale leta 1988 in 1989 so sodelovali tudi štabi TO. Na vajah leta 1990 slovenski štabi TO niso bili več vključeni.

tako da bi jo razpustili, njene manevrske strukture pa kot partizanske brigade priključili JLA (prav tam). Jović in Drnovšek v svojih knjigah navajata, da je vojaški vrh imel pripravljen tudi načrt za državni udar⁴⁶, o katerem so na sejah govorili od leta 1990 do marca 1991, ko niso dobili potrditve predsedstva SFRJ za njegovo izvedbo. Za te grožnje so vedeli tudi v republikah, saj so bile del pristopa za politično discipliniranje in sprejemanje rešitev politične krize, ki jo je podpirala tudi JLA.

Skupni jugoslovanski vojni načrti ob agresiji nanjo so imeli oznako Sutjeska-1, za obrambo pred agresijo z vzhoda (Varšavski pakt) in Sutjeska-2 za obrambo pred agresijo z zahoda (Nato). Z razpadom vzhodnega bloka je ta vojni načrt postal nepomemben. So pa v tajnosti začeli delati načrt z oznako Sutjeska-3, ki je predvideval zavarovanje ozemelj v primeru odcepitev Slovenije in (zmanjšane op. a.) Hrvaške (Dimitrijević, 2022).

Tako Mamula, kot Kadijević, po položaju najvišja vojaka v državi, sta imela težave, kako za izvedbo načrtov reorganizacije vojske in posega vojske v oblastno strukturo z državnim udarom, dobiti politično odobritev in jasne odločitve vrhovnega poveljstva, to pa je bilo zvezno predsedstvo. Mamula je v svoji knjigi *Slučaj Jugoslavija*, (2000, str. 153–161) za neuspeh načrtovanih vojaških sprememb in neustrezen odziva na razmere pripisal svojemu nasledniku (Kadijeviću), čeprav je načrt *Jedinstvo-1* sodil še v njegov mandat zveznega sekretarja za ljudsko obrambo. Mamulova kritika Kadijevića leti na to, da je bil bolj kot v odločevalca usmerjen v tistega, ki izvršuje, poleg tega pa dvomil v sposobnost JLA, da lahko izpelje državni udar. Obenem pa kolebal med vzdrževanjem enotne SFRJ in Jugoslavijo tistih narodov, ki tam želijo biti.⁴⁷

Pri vprašanju, zakaj je bil pomemben opisani slovenski odziv v primeru preseljevanja orožja TO pod nadzor JLA in omejevanja njenega razpolaganja in upravljanja, je odgovorov in dejstev več. Na tem mestu bi izpostavil, da so slovenska politika in varnostne strukture za sabo že imele izkušnjo z napovedanim mitingom resnice 1. decembra 1989. Pri tem naj bi po vzoru iz Srbije (Kosovo in Vojvodina) s t. i.

⁴⁶ O državnem udaru, njegovih pripravah in opcijah v vojaškem vrhu piše tudi Kadijević (2010, str. 137-149 in 153-165). O tem, kako je o državnem udaru in njegovi nujnosti razmišljal in pripravljaj načrte admiral Mamula piše v svoji knjigi (2000).

⁴⁷ O tem piše tudi Jović (1996, str. 110, in 349–367), ki navaja še ostre kritike Kadijevića (glede branjenja SFRJ op. a.) s strani Miloševića. Proces transformacije JLA iz zvezne vojske v srbsko vojsko analizira in opisuje tudi Dimitrijević (2022).

»jogurtno revolucijo« zamenjali slovenske politične in izvršilne oblastne strukture. Ta miting so v Sloveniji uspeli preprečiti in pripravljavce spraviti v položaj, da ga odpovejo. S tem se je takratna oblast obdržala do demokratičnih volitev, kar bi lahko označil kot, da v prvo ni šlo.

Novo oblast je po volitvah, še preden je dokončno prevzela svoje pozicije, čakalo presenečenje in preizkušnja, ko so jo v obrambnem smislu poskušali paralizirati z onemogočanjem upravljanja z republiško TO in njeno oborožitvijo. Preselitev orožja TO pod nadzor in v vojaške objekte JLA, ki sicer ni v celoti uspela, bi bila še kako pomembna v primeru izvedbe državnega udara v Jugoslaviji. Ta je bil načrtovan in prisoten v več formalnih in neformalnih razpravah, z njim pa bi odstranili oblastne in onemogočili politične strukture v neposlušnih oziroma odcepitvi naklonjenih republikah. Ob tem bi vojaški odpor bil v naprej onemogočen. Posegi zvezne vojske so tako povzročili pospešitev aktivnosti za krepitev vojaške moči in celo ustanavljanja republiških paravojaških struktur. Še več, zaradi odziva je JLA sama bila paralizirana z nezmožnostjo zveznega predsedstva, kot vrhovnega poveljnika vojske, ki bi morale odobriti njeno početje. To je pomenilo, da tudi v drugo zvezni vojski ni uspelo in je obenem izgubila iniciativo. Zatem pa samo capljala za ukrepi, ki so jih podvzemale republike iz načrtov osamosvajanja.

Zato je zvezna vojska po tisti narodni, da v tretje gre rado, v Sloveniji poskusila še s suspenzom upravnih struktur v republiki glede uresničevanju zveznih zakonov povezanih z vojsko. Tako so v novembru in decembru 1990 poskušali odvzeti oziroma prevzeti zadeve občinskih in republiškega upravnega organa za ljudsko obrambo in sicer za naloge povezane z vojaško obveznostjo (nabor, napotitve na služenje vojaškega roka, razporejanje v rezervo in vpoklicevanje rezervistov). Za primerjavo, pri posegu po orožju TO, je šlo za materialni vidik takratne republiške obrambne strukture. Pri zahtevi po predaji nabornih evidenc in ostalih zadev pa za kadrovske vidik posega. Ta, tudi po slovenski izkušnji z orožjem, ni bila uspešna. Zveznim strukturam tako tudi v trtje ni uspelo, je pa v tretje uspelo slovenski strani. JLA je v bistvu, v konfliktu s Slovenijo, tega izgubila ravno na omenjenem kadrovskem vidiku že konec leta 1990, saj evidenc ni mogla prevzeti, ni pa imela niti možnosti, da bi si zagotovila nabornike in vpoklicala rezerviste iz Slovenije v svoje enote.

JLA je tako ostala le še uporaba vojaške sile. Tudi ta je junija 1991, ob razglasitvi slovenske samostojnosti, ostala zavita in zakrita za odlok Zveznega izvršnega sveta

o zavarovanju državnih meja v Sloveniji. Ponovno je šlo za primer, ko so nameravali suspendirati slovenske miličnike in carinike na državni meji, tako, da bi Zvezni sekretariat za notranje zadeve in Zvezna carinska uprava neposredno prevzeli izvajanje nadzora prehajanja državne meje na mejnih prehodih na območju Slovenije in carinske zadeve. Pri tem jim je asistiral zvezna vojska z oklepnimi silami, ki do 28. junija 1991 (Davor, 2003) sploh niso imele pristojnosti in navodil za delovanje pri varovanju meje in vstopanju v mejni pas. Ker oklepnih sil za podporo zvezni milici pri prevzemanju varovanja meje v Sloveniji ni bilo dovolj, so jih iz Hrvaške dovajali na način, kjer se je nedvoumno kazal značaj agresije.

6 Razprava o nekaterih vidikih prelomnega časa in dejanj

1. Omejevanje dostopa in upravljanja orožja TO v takratnih jugoslovanskih republikah maja 1990 je pospešilo oblikovanje t. i. paravojaških struktur. V Sloveniji bi to veljalo za obdobje MSNZ. Zanimivo, da se je vzpostavljanje paravojaških struktur poleg Hrvaške in Bosne in Hercegovine zgodilo tudi leto kasneje v Srbiji in sicer po marcu 1991, ko je očitno upadlo zaupanje v ravnanje vojaškega vrha. Ravno paravojaške strukture iz Srbije so kasneje zelo aktivno posegale v vojna delovanja v t. i. krajinah na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini in tam naredile največ vojnih hudodelstev.

2. Konspirativni projekt MSNZ je bil pretežno usmerjen v vzpostavitev obrambne strukture, za vmesni čas, ko slovenska oblast ni mogla računati na komandanta TO Slovenije in uporabo TO, ki ji je poveljeval. Grožnja z izrednimi razmerami, ki so tekoče prihajale iz Beograda, so vodile k vzpostavljanju strukture, ki bi bila lojalna in poslušna le republiškim oblastnim avtoritetam in namenjena tudi njenemu varovanju. Njeno obdobje se v najširšem pomenu označuje od 17. maja⁴⁸ do 4. oktobra 1990. To je sprejemljivo, v kolikor z MSNZ označujemo odpor proti ravnanju zvezne vojske pri preseljevanju orožja. Kot sem navajal, je struktura formalno obstajala od 29. avgusta do 3. oktobra, ker je 4. oktobra bila zopet v strukturi TO, ki so jo skladno z ustavnimi amandmaji, takrat že obvladovale slovenske oblasti. Kot navedeno se je izraz MSNZ prvič omenjal 7. septembra 1990 na Pristavi, kar pa ne zmanjša pomena odpora.

⁴⁸ Svete (2012, str. 198) navaja da so se na Dolenjskem samoorganizirali že od konca maja naprej, okrog 15. julija pa so imeli organizirane enote, za katere pa še niso vedeli, kako jih imenovati. Zbranih je bilo približno 450 pripadnikov, locirana so bila tajna skladišča za orožje.

3. V bistvu bi morali govoriti o dveh poskusih s katerimi je zvezna vojska poskušala omejiti dostop in upravljanje z orožjem v republikah. Prvi se nanaša na 15. maj 1990, ko bi vso orožje TO morali preseliti v skladišča pod nadzorom JLA. Drugi primer se nanaša na realizacijo sklepa jugoslovanskega zveznega predsedstva, z dne 9. januarja 1991, ko bi morali razorožiti paravojaške formacije, zlasti na Hrvaškem. Nobeden od poizkusov ni dosegel zamišljenega namena. Pozivov za razpust paravojaških struktur ali groženj s sankcijami zaradi njih je bilo seveda več. Za prvi primer v Sloveniji iz leta 1990, je treba pojasniti, kako se je izvajala omejitev dostopa in uporabe orožja TO, ki je bilo v skladiščih pod nadzorom JLA za potrebe usposabljanja, saj je potekala v treh pojavnih oblikah. V prvi v maju in juniju 1990, tudi ko še ni bilo ukaza in navodila o izvzemu, je dostop do orožja TO za usposabljanje posameznikov in enot potekal s predhodnimi odobritvami in najavami v vojašnicah JLA. V tem času so sicer bila, zaradi pomanjkanja finančnih sredstev za TO, zmanjšana usposabljanja teritorialcev in enot, zlasti ko je bilo predvideno tudi streljanje z bojnim strelivom. Nadalje, julija in avgusta 1990, praktično ni bilo načrtovanih usposabljanj zaradi dopustniških dni, vendar dostop v skladišča zaradi vzdrževanja ni bil onemogočen. Septembra, ko pa so se v sklopu MSNZ intenzivirale aktivnosti za izvzeme orožja TO, pa je od sredine meseca izvzemanje orožja onemogočeno in to ne-le za usposabljanje.⁴⁹ Največ akcij za tajno izvzemanje orožja TO je tako potekalo v septembru 1990, nekaj tudi še kasneje, vendar so bili ti primeri ne-le redkejši, ampak tudi bistveno bolj tvegani in zahtevni.⁵⁰ Od oktobra 1990 je bil režim vstopov v vojaška skladišča v katerih je bilo orožje TO zaostren in bistveno zmanjšan, oziroma celo onemogočen. To stanje je ostalo nespremenjeno do osamosvojitvene vojne.

4. Omejevanje dostopa do orožja TO in upravljanja z njim je vodilo k dodatnemu oboroževanju. Zlasti problematična je bila razpoložljivost s sredstvi za protiolepnji boj in protiletalski boj, pa tudi z minskoeksplozivnimi sredstvi za izvajanje oviranja. Iskanje poti za dodatno oboroževanje je bilo intenzivno. Sprožilo pa je tudi vprašanje uvajanja in usposabljanja v enotah TO, ali vsaj pri merilcih na teh novih sredstvih. Prav poseben vidik je bil nabava novih radijskih naprav Racal v Veliki Britaniji, ki so v Slovenijo prišle 21. junija 1991 in naslednji dan predane enotam TO

⁴⁹ V Pomurju je zadnji takšen izvzem bil dovoljen za petek, 14. septembra 1990, ko smo izvzemali orožje za dvodnevno strelsko urjenje ostrostrelcev TO Pomurja v Mačkovcih in Vidoncih.

⁵⁰ Tako so pištole iznašali v službenih kovčkih, nekaj orožja se je skrilo v prtljajnike osebnih avtomobilov, ko se je hodilo v skladišča kontrolirat stanje orožja ali njegovo vzdrževanja (t. i. periodično čiščenje).

in še pred začetkom spopadov uvedene v vojno uporabo. Teh naprav nasprotna stran ni mogla ne motiti ne poslušati, kar je predstavljalo pomembno informacijsko prednost.

5. Štabi TO so od oktobra 1990 naprej oblikovali in sproti dopolnjevali posebne načrte z oznako Nabava⁵¹, s katerimi se je predvidelo nasilno vstopanje v vojaška skladišča JLA v katerih je bilo orožje TO in njegov izvoz. Takšna objekta sta v Pomurju bila vojašnica v Murski Soboti in na karavli Gornja Radgona. Karavlo Gornja Radgona so pripadniki obrambnih sil (TO in milice) zavzeli ob napadu nanjo 2. julija 1991 in v nekdanjem skladišču TO ugotovili, da je stanje oborožitve nedotaknjeno, razlikuje pa se le za tiste kose orožja, ki so ga v času MSNZ in kasneje teritorialci naskrivaj odpeljali in shranili na drugih lokacijah. Podobna ugotovitev velja tudi za vojašnico Murska Sobota, ki so jo predstavniki 75. območnega štaba TO od pripadnikov JLA prevzeli v drugi polovici septembra 1991 skupaj s skladiščem TO v njej. O prevzemu in tem, da iz skladišča z armadne strani ni bilo odtujeno orožje TO, so podpisali celo zapisnik.

6. Kot že navedeno je MSNZ temeljila na zaupanju in izbiri ljudi, najprej vodstvenih⁵² potem pa še tistih v enotah, ki so bili lojalni republiškimi političnim avtoritetam⁵³. Pri tem je šlo za selekcijo temelječo predvsem na subjektivnem odločanju ljudi, ki so to počeli, brez potrjenih, ali celo politično verificiranih kriterijev⁵⁴, kot se to dogaja pri lustracijah. Seveda je omenjena izbira kadrov potekala tudi v Pomurju, čeprav je treba navesti, da pri vključevanju v MSNZ ni bilo razlike v sestavi ljudi, ki so poklicno delali v TO pred in po obdobju MSNZ. Selekcija med rezervnimi pripadniki, kjer je ta bila, pa je v glavnem temeljila na izbiri »primernih« rezervistov glede na enote TO, zaradi zmanjšanega kadrovskega obsega enot in manjka oborožitve.

⁵¹ Del tega načrtovanja je opravljen že v času MSNZ v drugi polovici septembra 1990.

⁵² Na seznamu pripadnikov MSNZ v Pomurju (Smodiš v Šteiner, 2015, str. 79) je navedeno 51 oseb. Od tega jih je bilo skupaj 32 zaposlenih bodisi v TO ali ONZ, bodisi v upravnih organih za ljudsko obrambo ter občinskih skupščinah. 19 pripadnikov je bilo zaposlenih izven obrambno-varnostnega sektorja in so bili del rezervne sestave TO.

⁵³ V Organizacijski shemi slovenskih vojaških enot MSNZ in Policije (VM SV, Fond; Vojna1991) je za Pomurje prikazana struktura zelene linije s 1231 osebami in 131 s pripadniki modre linije. Pri zeleni liniji je to 30 % vojne sestave TO Pomurja in 19 % vojne sestave milice v Pomurju. Svete (2012, str. 208) isto strukturo na dan 15. september 1990 prikazuje z 1100 osebami v zeleni liniji.

⁵⁴ O tem glej Čuček v Prikriti modri mreži (2010, str. 177).

7. V slovenski strokovni in še bolj v politični javnosti obstajajo nasprotujoča si stališča, ali je obrambna struktura od oktobra 1990 bila povsem nova in preoblikovana, ali je šlo zgolj za razmeram prilagojeno prejšnjo strukturo slovenske teritorialne obrambe.⁵⁵ V pogledu vodenja in upravljanja, bi z lahkoto potrdili, da je od 4. oktobra 1990 šlo izključno za slovensko obrambno silo, če ne že vojsko. Vendar je treba upoštevati, da so ljudje v tej strukturi bili pretežno rezervisti in tisti, ki so v JLA služili vojaški rok in bili v TO del skupnih obrambnih sil v času prejšnje oblasti in prejšnjega namena obrambe skupne države in domovine. Ali kot pravi Stušek (v Klinar 2020, str. 26) *»teritorialci so bili ves čas teritorialci«*. Pri teritorialcih je v primerjavi z rezervisti, ki so bili tudi razporejeni v vojne enote JLA, vendarle obstajala razlika. Slovenske teritorialne enote se je vedno usposabljal in pripravljalo ter motiviralo za obrambo domovine na območju Slovenije. Veliko večino med njimi celo samo na območju občine v kateri so prebivali oziroma hodili v službo. Zato so nekdanji pripadniki TO še kako občutljivi, pogosto tudi nejevoljni, ko se jih označuje, da so bili od septembra 1990 neki novi ljudje. Socialni imperativ za participacijo v obrambi domovine se pri njih, z izjemo političnih avtoritet, ki so jih s svojimi odločitvami pošiljale na bojno polje, ni spremenil. Ta imperativ je prevladoval tudi pri tistih rezervistih, ki so kot rezervisti enot JLA bili vključeni oziroma prerazporejeni v slovenske obrambne sile.

8. Ko govorimo o prehodu posameznikov ali celih vojaških struktur z ene na drugo stran, kar na naših ozemljih zgodovinsko gledano ni redkost, potem je treba izpostaviti še en vpliv, ki se je zgodil v časih, ki sem ga opisoval kot prelomnega. V prejšnjem enopartijskem sistemu za pripadnike obrambnih sil, ni bilo prepovedano članstvo v političnih strankah in aktivno sodelovanje v njih. Prej je bilo to priporočilo, če ne celo obveza vsaj za starešinski in drug izpostavljen kader. Z vzpostavljanjem MSNZ se v Sloveniji, po tem, ko se je zgodil demokratični preobrat, to ni več ne preverjalo pa tudi ne zahtevalo. Bolj kot strankarska pripadnost se je pri izbiri pripadnikov v strukture MSNZ upoštevala lojalnost in poslušnost republiškimi, tudi političnim, avtoritetam. Po osamosvojitvi, se je s spremembo Zakona o obrambi in zaščiti in Zakona o Policiji uvedla tudi depolitizacija vojske in policije. Upal bi si trditi, da je depolitizacija, kot pomemben standard sodobnih represivnih državnih struktur, imela korenine v dogajanjih in značilnostih iz MSNZ obdobja. Ali pa se je

⁵⁵ Primerjaj s pogledom Adamiča (v Šteiner, 2018, str. 39). Stališče o tem, ali je bila MSNZ začasna ali vzporedna vojaška struktura, pa glej Klinar (2020. str. 11 in 21).

po njej (depolitizaciji) poseglo zaradi strahu, da se ne bi ponovilo to, kar je vodilo v MSNZ - spremembo vojaške poslušnosti.

9. Po akciji preseljevanja orožja TO pod nadzor JLA maja 1990, pa se je zgodilo še preseljevanje vojaških zmogljivosti proti južnemu delu tedanje skupne države. Orožje, se je namreč po dogodkih, ki sem jih opisoval začelo seliti na jug na območja, kjer so živeli narodi, ki so ali bi želeli živeti v skupni državi. Na različne načine, najprej z umikom JLA po neuspešni poletni intervenciji v Sloveniji 1991. Potem pa tudi s pošiljanjem in prodajanjem ostankov orožja v Sloveniji za vojna območja na Hrvaškem in Bosni in Hercegovini. Zato nam ostane neodgovorjeno vprašanje, kakšen bi bil izhod konflikta z zvezno vojsko v Sloveniji po osamosvojitvi 25. junija, če bi ta obdržala vse vojaške potenciale in orožje, ki je bilo leta 1990 locirano v najsevernejši zvezni republiki SFRJ.

7 Sklep

Po večstrankarskih volitvah aprila 1990 je Slovenija dobila novo oblastno in politično garnituro. Dan pred prevzemom in prisego nove izvršilne oblasti, je 15. maja 1990 izdan ukaz o predaji na hranjenje orožja in streliva ter minsko-eksplozivnih sredstev TO v objekte JLA. V prispevku sem opisoval, kako je to potekalo, kakšni so bili odkriti in skriti nameni in v katero smer so se razvijali nadaljnji dogodki v Sloveniji ter kako so bili pojavi medsebojno soodvisni. Zgodovinska distanca in dostopnost virov omogoča celovitejše razumevanje, pa tudi povezovanje dogodkov in ravnanj kar predstavljam v prispevku.

V prispevku sem navedel tudi argumente o tem, ali je dogajanje okrog orožja in v času MSNZ pomembno, in dodajam pritrdilen odgovor za to. S preprečevanjem dostopa do orožja TO po zamenjavi oblasti in aktivnostmi v času manevrske strukture narodne zaščite ter še posebej v času priprav na plebiscit, se je to odražalo tudi na motivacijo na ravni posameznikov in enot pripadnikov obrambnih sil ter lažje »prerezovalo popkovino« so prejšnjimi »brati v orožju«. To je istočasno prispevalo k temu, da se je JLA lažje dojemalo kot nasprotnika.

Zaradi slovenskega „prehitevanja“ dogodkov ali iniciative v času odpora in osamosvajanja, jo nekateri ozančujejo, kot razdiralko federalne države. Vendar so za to izven Slovenije, kot sem opisoval v prispevku, že prej obstajale tako politične

namere kot vojaški načrti. So pa aktivnosti okrog orožja TO bile pomembna točka preloma, kakorkoli to danes prikazujemo in vrednotimo.

Slovenska osamosvojitvena vojna sodi v klasifikacijo znotraj državnih spopadov, kar pogosto imenujemo civilna ali državljanska vojna. Njen začetek in del je obtoževanje za primer ali poskuse razoroževanja TO in kar je s tem povezanih uporabljenih izrazov. V bistvu pa s tem pomanjšujemo pomen odpora proti preselitvi sredstev TO in splošnega odpora proti ravnanju zvezne vojske in beograjske politike. Obenem pa zamegljujemo dejstvo, da je dogodek okrog orožja TO zelo zgodaj potrdil, da se bo jugoslovanska kriza razpletala na nasilen način. V Sloveniji je bil ta način vendarle manj intenziven kot v preostalih območjih (Hrvaška, Bosna in Hercegovina in Kosovo).

Literatura in viri

- 389 dni prej. (2021). Dostopno 1. 12. 2025 na: <https://nova24tv.si/389-dni-prej/>.
- Adamič, V. (2018). *Moj pogled na obletnice* (pp. 36–37). In Šteiner A. (Ur.), *Nastanek in razvoj slovenske teritorialne obrambe – del nacionalne vojaške tradicije*. Ljubljana: Defensor.
- Ahačič, M. (2020). *Teritorialne obrambe niso nikoli razorožili*. Dostopno 1. 12. 2025 na: <https://arhiv.gorenjskiiglas.si/article/20200926/C/200929861/teritorialne-obrambe-niso-nikoli-razorozili>.
- Avsenak, P. (2025). 35 let: od veleizdaje do prvih zametkov Slovenske vojske. Dostopno 1. 12. 2025 na: <https://www.domovina.je/35-let-od-veleizdaje-do-prvih-zametkov-slovenske-vojske>.
- Bukovec, T. (2022). Leta 1990 Slovenija ni bila razorožena (pp. 7). Nedeljski dnevnik, 1. 7. 2022.
- Čelik, P. (2011). »Narodna zaštita: zakonita in legitimna plata«. In Pozvek A. (Ur.) (et al.), *20. obletnica Manevrske strukture Narodne zaštite: zbornik prispevkov in razprav*. Ljubljana: Zveza policijskih veteranskih društev Sever, Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Ministrstvo za notranje zadeve, Slovenska vojska, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje, Inštitut za novejšo zgodovino.
- Čepić Z., & Čuček F., & Gašparič J. (et. al.) (2010). *Prikrita modra mreža : organi za notranje zadeve republike Slovenije v projektu MSNZ leta 1990*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino: Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
- Davor, M. (2003). *„Jedinstvo“ – poslednji ustroj JNA*. Dostopno 1. 12. 2025 na: <https://hrcak.srce.hr/file/4445>.
- Dimitrijević B. B. (2022). *Od JNA do srpske vojske: srpska vojna iskušnja na kraju 20. veka*. Beograd: Institut za savremenu istoriju.
- Dokument št. 83. Poročilo komandanta štaba TO Ivana Hočevarja, z dne 25. 6. 1990 Predsedstvu Republike Slovenije o odvzemu orožja Teritorialni obrambi (pp. 322–324). In Repe, B. (2003), *Dokumenti o osamosvojitvi knjiga II*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.
- Drnovšek, J. (1996). *Moja resnica*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jankovič, M. (2025). *Kaj bi se zgodilo 4– pisma Bralcev*. Dostopno 1. 12. 2025 na: <https://www.dnevnik.si/mnenja/odprta-stran/kaj-bi-se-zgodilo-4-2748742/>.
- Jović, B. (1996). *Zadnji dnevi SFRJ, odlomki iz dnevnika*. Ljubljana: Slovenska knjiga.

- Kadijević, V. (2010). *Protivudar - Moje viđenje raspada Jugoslavije*. Beograd: Filip Višnjić.
- Klinar, R. (Ur.) (2020). *Orožja nismo oddali 1990 – Spominski zbornik 2020*. Defensor: Ljubljana.
- Kolšek, K. (2001). *Spomini na začetek oboroženega spopada v Jugoslaviji 1991*. Maribor: Obzorja.
- Kukec, I. (2018). *Gradnja in ocenjevanje bojne pripravljenosti teritorialne obrambe v Sloveniji 1968–1991* (pp. 281–314). In Šteiner A. (Ur.), *Nastanek in razvoj slovenske teritorialne obrambe – del nacionalne vojaške tradicije*. Ljubljana: Defensor.
- Mamula, B. (2000). *Slučaj Jugoslavija*, Podgorica: CID.
- Mikulič, A. (2005). *Uporniki z razlogom: Manevska struktura narodne zaščite*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS, Slovenska vojska, Vojaški muzej.
- MORS, 1993. *Zasedenost formacijskih položajev RŠTO, PŠTO, OŠTO in 30. RŠk (pred oktobrom 1990)*. MORS, dokument brez stopnje zaupnosti. Hrani avtor.
- Perazić, Đ. G. (1986). *Međunarodno ratno pravo (drugo dopunjeno izdanje)*. Beograd: VINC.
- Repe, B. (2003). *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (II. del: Slovenci in federacija)*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.
- Sancin V., & Švarc D., & Ambrož M. (2009). *Mednarodno pravo oboroženih spopadov*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
- Slapar, J. (2021). *Teritorialna obramba, priprave, vojna, strateška raven* (pp. 1–11). In *Revija Obramba*, 7/2021.
- Smodiš I. (2015). *Organizacija in delovanje Manevske strukture narodne zaščite v Pomurju* (pp. 72–85). In Šteiner A. (Ur.) *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja*. Lendava: Arma.
- Svete, U. (2012). *Manevrska struktura Narodne zaščite med strateškim konceptom in taktično realizacijo*. Dostopno 1. 12. 2025 na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-WBHJCH6G>.
- Šteiner, A. (Ur.) (2015). *Vloga TO Pomurja v procesu osamosvajanja*. Lendava: Arma.
- Teropšič, M. (2025). *Ali je tudi delno prenehanje financiranja Teritorialne obrambe v letu 1990 veleizdaja?* (pp. 23). In *Dnevnikov objektiv*, 6. 6. 2025.
- Ustna izjava *Branke Posarič*, 17. 11. 25. Hrani avtor.
- Ustna izjava *Ivo Furlan*, 3. 12. 2025. Hrani avtor.
- Ustna izjava *Milko Ozmeč*, 3. 12. 2025. Hrani avtor.
- Vojaški muzej Slovenske vojske, (2021). *Organizacijska shema slovenskih vojaških enot MSNZ in Policije*. Fond: Vojna 1991.
- Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozasčiti*, z dne 27. 9. 1982 (Uradni list SRS, št. 35/82).
- Zbornik, (2011). *Veleizdaja Slovenije: razorožitev teritorialne obrambe RS maja 1990: zbornik dokumentov in pričevanj o materi vseh afer z orožjem (pa tudi o njihovih očetih)*. Ljubljana: Nova obzorja.
- ZSLO, (1989). *Predpisi o uporabi pravil mednarodnega vojnega prava v oboroženih silah SFRJ*. Beograd: Vojna štamparija.